

ישיבת הר עציון בית מדרש האלקטרוני (ב.מ.א.)
*****

הפטרת השבוע

סידרת שיעורים ע"י הרב יהודה שביב
*****

הברכה והקללה / הפטרת בחוקותי (ירמיה, ט"ז, יט - י"ז, יד)

א. אין מפטירין אחר פורענות

בעת שביקשו חכמים הפטרה מתאימה לפרשת בחוקותי, מסתבר שעמדו בפני בעיה קשה. עיקרה של הפרשה היא התוכחה, המלווה באזהרות-עונשין כבדות ובקללות חמורות, וניתן כמובן, למצוא נבואות מקבילות המזהירות מפני פורענויות קשות. אבל מה יוסיפו לנו עוד פורענויות וכי אין די באלו המנויות בפרשה?

ביקשו חכמים הפטרה מתאימה ומצאו את נבואתו של ירמיה, שיש בה אמנם ארור, אבל יש בה גם ברוך, ואלו השניים - הקללה והברכה - מובלעים בתוך נבואה כוללת יותר.

ב. ליחיד ולרבים

אבל יושם לב - בעוד שהברכות והקללות שבפרשה מכוונות לכלל, ואמורות בלשון רבים, הרי אלו שבהפטרה מכוונות ליחיד ומדברות על הגבר הבודד. יקולל זה הבוטח באדם ויבורך זה הבוטח בה'. הראשון - משול יהיה לערער בערבה, והשני - לעץ שתול על פלגי מים, שניהם בלשון יחיד. ואפשר שזה עצמו מחזיונות הגלות, שאז נעתקת כאילו ההשגחה מכלל האומה ועוברת ליחידים בתוכה.

ואולי יש בכך גם השלמה לאמור בפרשה. השומע את הקללות שבתורה, עשוי להתברך בלבבו ולומר: שלום יהיה לי, אף אם בשרירות לבי אלך, שהרי חטאיי יתוספו לסך הכללי של חטאות הציבור, והפורענות - אם תבוא - על הכלל כולו תבוא, וימצא הוא נחמה בצרת הרבים. לכך באים פסוקיו של ירמיהו, המנוסחים בלשון יחיד, ומלמדים כי קיימת אחריות אישית, והיחיד הוא הנושא בעול מעשיו גם לטובה וגם לרעה.

ג. ברכות וקללות שבפרשה לעומת אלו שבהפטרה

עוד שני דברים מבדילים בין הברכה והקללה שבנבואת ירמיהו, לאלו שבפרשה. הראשון - סדר הדברים: הפרשה פותחת בברכות, מה גמול יהיה לעם כשילך בדרך התורה והמצווה, ואחר כך עוברת לאזהרות הפורענות. ואילו בנבואה הסדר הפוך: ירמיהו פותח בפורענות ומסיים בברכה. תחילה: "ארור הגבר אשר יבטח באדם... ", ורק אחר כך: "ברוך הגבר אשר יבטח בה'".

ההבדל השני: בעוד שבפרשה נראה כי אין איזון בין הברכות לקללות, ולאחר כמה פסוקים מקבילים פורצת, לכאורה, הקללה את הקו המקביל ומפליגה הרחק הרחק, ולעומת אחד-עשר פסוקי ברכות באים כשלשים פסוקי פורענות, הרי שבהפטרה קיים איזון מושלם בין הברכה לקללה, ואולי אף יותר פרטים בברכה.

ואפשר ששני הבדלים אלו אף הם היו מן הסיבות לבחירת ההפטרה. אפשר ביקשו חכמים שהתמונה שתעלה לנו מן הצירוף של הפרשה וההפטרה תהיה:

ברכה
קללה
קללה
ברכה

פתיחה בברכה וחתימה בברכה - זאת תמונת מסגרת הנוסכת תקווה - "מקוה ישראל ה'... מקור מים חיים את ה' (י"ז, ג).

היחס שבין הברכה והקללה בהפטרה עשוי להביא להתבוננות מחודשת ביחס שבין השניים בפרשה, התבוננות שתגלה כי לאמיתו של דבר אין הקללות מרובות כל כך. הנה מנו חכמים וגילו שמרובות הן הברכות על הקללות -

"אמר רבי לוי: בוא וראה שלא כמידת הקב"ה מידת בשר ודם. הקב"ה בירך ישראל בעשרים ושתים וקיללו בשמונה. ברכך בעשרים ושתים מיאם בחקותי עד 'קוממיות', וקיללך בשמונה מיאם בחקותי תמאסו' עד 'ואת חקותי געלה נפשם'" (בבא בתרא פח:).

רצה לומר - מסכת הברכות שלימה היא מא' ועד ת', ואילו זו של הקללות קטועה וחלקית, אף שמרובים פרטיה ומתפרשים על פני פסוקים רבים. הרי זה כאילו חולקו הקללות למנות קטנות ורבות, כדי שלא תיפולנה בבת אחת על העם, כדי שיוכל לעמוד בהן ולא להיכלות.

ויפה היא איפוא חתימתה של ההפטרה, להיות מפטירה גם את פרשת היום על מוראותיה: "רפאני ה' וארפא הושיעתי ואוושעה כי תהלתי אתה".

ד. עוד קשרים בין הפרשה להפטרה

1. הנביא מתאוונן "כזכור ביניהם מזבחותם" (יז, ב) היינו: "כזכירת בנייהם כן היתה להם זכירת מזבחותם, כאדם שיש לו געגועין על בנו" (רש"י). אף בפרשה מצינו שהסמך הכתוב פורענות בבנים לפורענות במזבחות - "ואכלתם בשר בניכם ובשר בנותיכם תאכלו, והשמדתי את בנותיכם והכרתי את חמניכם" (כו, כט-ל). ואפשר שזו האחרונה קשה להם מן הקודמת. ואף שהשמת הבנות והכרתת החמנים אינה פורענות לאמיתו של דבר, אדרבא - הרי מנקודת מבטם זו פורענות קשה.

2. הנביא קובע: "ושמטתה ובך מנחלתך אשר נתתי לך" (יז, ד). היינו: "על כרחך תשמט את ארצך, את אשר לא שבתה בשבתותיכם שאמרתי לכם ושבתה הארץ" (רש"י). וזהו שאמרו בפרשה "אז תרצה הארץ את שבתותיה כל ימי השמה... אז תשבת הארץ והרצת את שבתותיה.. את אשר לא שבתה בשבתכם עליה" (כו, לד-לה). ואכן יש מנהגים שקבעו נבואה זו בהפטרת פרשת בהר, שבה נאמרו ביחוד דיני השמיטה.

ה. כולו זכאי; כולו חייב ומה שביניהם

עוד זאת יש בהפטרה שאין בפרשה. בפרשה נושאי הברכות ונושאי הקללות מצויים בשני קטבים שונים. מבורכים הם ההולכים בחוקות ה' ואת משפטיו הם שומרים ואילו המקוללים הם אותם המואסים בחוקים. והתמונה העולה היא תמונה של שני ניגודים: דור שכולו חייב לעומת דור שכולו זכאי. ניגודים שאין לכאורה אפשרות לגשר עליהם. כלום אפשר לו לחייב להיות זכאי והלא זה דורש מפנה קיצוני; מהפך שלם. לעומת זאת, מה דומים הם שני הגברים עליהם מדברים ירמיהו. ברוך הגבר וארור הגבר. שניהם אף שקרויים הם גברים הרי הם זקוקים לגורם אחר להיות בוטחים בו ונשענים עליו. ההפרש ביניהם הוא במושא הבטחון. מבורך הוא זה הבוטח בה' ומקולל הוא הבוטח באדם. אבל כיוון שרב הדמיון הרי קלה יותר ההמרה. מי שחש שזקוק הוא למבטח אפשר לו להמיר בטחונו באדם בבטחון בה'. והרי תקווה קרובה.

ו. מוידוי לוידי

הדבר המבשר את סיום התוכחה וקללות הוא הוידוי: "והתודו את עונם ואת עון אבתם במעלם אשר מעלו בו" (כו, מ). ובמשפט של וידוי פותחת ההפטרה "אליך גוים יבאו מאפסי ארץ ויאמרו אך שקר נחלו אבותינו הבל ואין בם מועיל" ובכך אולי נותנת ההפטרה לפסוק הוידוי בפרשה מקום מודגש ומובלט.

ז. אברח ממך אליך

אחר הפסוקים הרבים והמיגיעים של תוכחה מבקשת לה הנפש כמין מרגוע (אמנם התוכחה מסיימת בנימה של פיוס, ואעפ"כ). והפתרון המוצע מיד בתחילת ההפטרה הוא "ה' עזי.. ומונסי ביום צרה", כדבר המשורר "ואברח ממך אליך" (רשב"ג ב"כתר מלכות"). כי כן מקוה ישראל ה' " (י"ז, יג) ואף הוא רופא לכל חולי.

*****

כדי להרשם יש לשלוח בקשה לכתובת

MAJORDOMO@ETZION.ORG.IL

עם התוכן:

. GET YHE-TEST H-SUBSCRIBE

קיימת גם מערכת שיעורים באנגלית. כדי לקבל רשימת השיעורים, יש לשלוח בקשה לכתובת:

LISTPROC@JER1.CO.IL

עם התוכן:

. INFO YHE-ABOUT

בשאלות אפשר לפנות למשרד הישיבה 02-9931-456 ולבקש את משרד האינטרנט, או לכתוב

כתובת YHE@JER1.CO.IL

*****

כל הזכויות שמורות 1997 ישיבת הר עציון